

Důležitá role v oblasti zdraví rostlin

Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský má v oblasti zdraví rostlin na starosti povolování přípravků na ochranu rostlin a kontrolu dodržování podmínek jejich používání. ÚKZÚZ rovněž provádí monitoring škodlivých organismů rostlin včetně průzkumu výskytu karanténních patogenů a škůdců, při jejichž zjištění nařizuje opatření proti jejich dalšímu šíření. Přitom mimo jiné zpracovává údaje z více než 160 meteostanic. Důležitá je také role ÚKZÚZ při ochraně vnějších hranic před zavlečením nepůvodních škůdců a původců chorob. Ústav také provozuje Rostlinolékařský portál.

Jana Pančíková

V rámci povolování přípravků na ochranu rostlin se posuzuje splnění řady kritérií nejen v oblasti jejich biologické účinnosti, ale rovněž jsou hodnocena rizika pro zdraví lidí, nečlověčího prostředí a životní prostředí. Samotné účinné látky přípravků jsou schvalovány již na úrovni Evropské unie. Inspektoři ÚKZÚZ kontrolují dodržování podmínek pro uvádění přípravků na trh ze strany jejich dovozců a prodejců a pro jejich používání ze strany zemědělců. ÚKZÚZ také provozuje registr povolených přípravků na ochranu rostlin, vydává osvědčení o odborné způsobilosti k nakládání s nimi a shromažďuje data o rozsahu dovozu a používání přípravků na našem území. ÚKZÚZ monitoruje rozsah a intenzitu výskytu nejzávažnějších chorob a škůdců na stálých pozorovacích bodech v porostech hospodářsky významných

Meteostanice Foto archiv ÚKZÚZ

plodin, ale také okrasných rostlin. Celostátní monitoring výskytu škodlivých organismů je prováděn nepřetržitě již od roku 1955. Ročně probíhá 70 000–80 000 pozorování. Monitoring je založen na pozorování přímo na místě a na terénní, popř. laboratorní diagnostice. Využívají se

monitorovací pomůcky, jako jsou feromonové a optické lapáky, sací pastě, světelné lapáče nebo lapáče spor.

Na základě výsledků tohoto monitoringu ÚKZÚZ informuje o riziku překročení tzv. prahu škodlivosti škůdců a patogenů, kdy je ekonomicky odůvodněné aplikovat ochranná opatření.

ÚKZÚZ za účelem získání předpovědi výskytu škodlivých organismů zpracovává údaje z více než 160 meteostanic. Využívá tato data pro modely vývoje škodlivých organismů, jako jsou prognostické modely, teplotní modely vývoje škodlivých druhů hmyzu a přezimujících fází hub, modely epidemií hub a další. Hodinové meteou údaje jsou denně přenášeny do centrální databáze ÚKZÚZ.

Významnou součástí činnosti ÚKZÚZ je detekční průzkum výskytu karanténních a dalších nepůvodních rizikových škodlivých organismů, které jsou regulo-

Testování ToBRFV v laboratoři metodou ELISA Foto archiv ÚKZÚZ

vány fytozsanitárními předpisy a které mohou být zavlečeny nebo se nově šíří na území České republiky. Ročně je realizováno 4 800 průzkumů, v rámci nichž se sleduje více než 40 druhů regulovaných a dalších rizikových škodlivých organismů. Při zjištění jejich výskytu nařizuje ÚKZÚZ mimořádná rostlinolékařská opatření vedoucí k vymý-

cení ohniska výskytu nebo k omezení jejich dalšího šíření.

ÚKZÚZ zajišťuje rovněž ochranu před zavlečením v EU regulovaných škůdců a patogenů ze třetích zemí. Jeho inspektoři provádějí na mezinárodním letišti v Praze rostlinolékařskou kontrolou zásilek rostlin a rostlinných produktů ještě před jejich vylícením. Při odhalení ka-

ranténního škůdce nebo patogena v zásilce musí být tato zásilka zničena nebo vrácena do země původu.

Jako obrazová a informační databáze škodlivých organismů pro zemědělce i širokou veřejnost slouží Rostlinolékařský portál. Portál obsahuje více než 5000 fotografií více než 1200 druhů škodlivých organismů. Možnosti použití přípravků na ochranu rostlin jsou propojeny s plodinami a škodlivými organismy. Rostlinolékařský portál obsahuje mapy výskytu škodlivých organismů, mapy rezistence škodlivých organismů k účinným látkám přípravků, prognostické modely výskytu škůdců a patogenů, metodiky jejich monitoringu, metodiky integrované ochrany rostlin (40 druhů hospodářsky významných plodin + 26 druhů zeleniny) a certifikované metodiky jako výstupy výzkumných projektů s rostlinolékařskou tematikou.

Pomoc veřejnosti proti zavlečení

(pan) – Globální trh a stále intenzivnější cestovní ruch s sebou nesou i negativní důsledky v podobě zavlečení nemocí a škůdců rostlin na nová území. Jejich šíření působí velké škody původním rostlinám a životnímu prostředí, zvyšuje spotřebu pesticidů a často vede ke změnám v celých ekosystémech. Jak se může veřejnost podílet na ochraně před zavlečením škůdců na naše území?

Významní nepůvodní škůdci a patogeny rostlin již zavlečeni do Evropy, kteří zde působí velké škody, na území ČR dosud nejsou a ÚKZÚZ pečlivě zjišťuje možná ohniska jejich výskytu:

Nákaze bakterie *Xylella fastidiosa*, která napadá řadu druhů ovocných a okrasných rostlin, podlehl během dvou let od jejího zavlečení ze Střední Ameriky v jižní Itálii přes 90 tisíc hektarů olivových hájů.

Zavlečení asijských brouků kozlíčků rodu *Anoplophora* vedlo ke zničení velkých ploch městské zeleně v Evropě, např. v sousedním Rakousku a Německu.

Hádátka borovicové (*Bursaphelenchus xylophilus*) zavlečená z Číny do Portugalska již v roce 1999 způsobila rozsáhlé úhyny tamních borovicových lesů, díky přísné karanténě se hádátka dále do Evropy nerozšířila.

Informujte se dříve, než mimo Evropskou unii nakoupíte nebo si objednáte rostliny či rostlinné produkty, jaké jsou podmínky jejich dovozu. Vyhněte se tím zabavení rostlin a případným sankcím.

Kněžice zeleninová Foto archiv ÚKZÚZ

Které rostliny se nesmí dovážet?

Pro cestující i pro poštovní zásilky (včetně zásilek zasílaných přes kurýrní služby) platí v plném rozsahu zákazy dovozu:

- jehličnanů, vyjma plodů a osiva,
- rostlin kaštanovníku, topolu a dubu, vyjma plodů a osiva,
- samostatné kůry kaštanovníku, topolu, javoru a dubu,

- rostlin z čeledi růžovitých (jablonoň, hrušeň, slivoň, růže atd.),
- révy vinné, kromě plodů,
- rostlin citrusů,
- rostlin blýskalky (*Photinia*), datlovníku,
- rostlin trav, vyjma některých okrasných druhů,
- hlíz i celých rostlin bramboru a liliovitých,
- zemin, pěstebních substrátů.

Dále je zakázáno dovážet výpěstky následujících druhů rostlin: Akácie (*Acacia*), javor (*Acer*), Albizia, olše (*Alnus*), *Annona*, *Bauhinia*, dřevitál (*Berberis*), bříza (*Betula*), *Caesalpinia*, *Cassia*, kaštanovník (*Castanea*), *Cornus*, *Corylus*, *Crataegus*, *Diospyros*, buk (*Fagus*), *Ficus carica*, jasan (*Fraxinus*), *Hamamelis*, *Jasminum*, ořešák (*Juglans*), ptačí zob (*Ligustrum*), *Lonicera*, jablonoň (*Malus*), oleandr (*Nerium*), *Persea*, topol (*Populus*), slivoň (*Prunus*), dub (*Quercus*), akát (*Robinia*), vrba (*Salix*), jeřáb (*Sorbus*), tis (*Taxus*), lípa (*Tilia*), jilm (*Ulmus*), rostliny *Ullucus tuberosus*, plody *Momordica* a dřevo jilmu (*Ulmus*). Tento seznam se může měnit.

Co dodržovat při dovozu ze země mimo EU?

Pro dovoz rostlin, rostlinných produktů a dalších komodit rostlinného původu platí pro zásilky převážené v zavazadlech i pro poštovní zásilky požadavky dané předpisy EU. V případě, že trávíte dovolenou mimo země EU (platí i pro zámořská území EU), nedovážejte z těchto zemí žádné rostliny a rostlinné produkty z důvodu vysokého rizika zavlečení chorob a škůdců. Vyvarujte se zejména nákupu z neoficiální obchodní sítě a už vůbec nedovážejte rostliny z volné přírody. Choroby a škůdci rostlin nejsou většinou pouhým okem vidět a mohou tak být snadno zavlečeni na nová území.

Rostliny, kytky, ovoce a zelenina, osiva, semena a další rostlinný materiál musí být i v případě, že jsou dováženy cestujícími v jejich osobních zavazadlech, poštovních zásilkách či přepravovány kurýrní službou, bez ohledu na jejich množství, při vstupu do EU vždy vybaveny rostlinolékařským osvědčením (Phytosanitary certificate) ze země vývozu.

Rostlinolékařské osvědčení je mezinárodně uznávaný a harmonizovaný doklad, který garantuje splnění dovozních fytozsanitárních požadavků, a který mohou vydávat pouze k tomu zmocněné rostlinolékařské úřady v zemích vývozu, a to na základě prohlídky rostlin. Nelze jej nahradit jiným dokladem či prohlášením.

Rostlinolékařské opatření se nevyžaduje pouze u následujících druhů ovoce – banánů, ko-

Následky působení dřevokazného hmyzu zachycené v zásilce z východní Asie Foto archiv ÚKZÚZ

kosových ořechů, datlí, ananasu a durianu.

Rostliny k pěstování včetně osiva v zavazadlech a v zásilkách přesahujících dva kilogramy jsou cestující povinni předložit k rostlinolékařské dovozní kontrole při celním odbavení při návratu do EU. Pokud při namátkových kontrolách nalezne celní správa rostliny či rostlinné produkty bez „Phytosanitary certificate“, jsou zabaveny a zničeny. Cestující za zabavené zboží neoddrží žádnou náhradu.

Zákaz dovozu chráněných a invazních rostlin

Na dovoz ohrožených druhů zvířat a rostlin se vztahují zákazy a omezení podle úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (známá jako CITES nebo Washingtonská úmluva). CI-

TES se netýká pouze exemplářů z volné přírody, ale i rostlin vypěstovaných ve volné přírodě. Pokud takové rostliny dovážíte bez příslušného povolení, budou zabaveny a vystavujete se finančnímu postihu. Více informací naleznete na www.mzp.cz/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy. Do EU je zakázáno dovážet invazní nepůvodní druhy rostlin (včetně semen), které na nových územích způsobují významné škody a jejichž likvidace je velmi komplikovaná. Příkladem v České republice je rozšíření bolševníku velkolepého a problémy při jeho odstraňování.

Kontrolu provádí ÚKZÚZ ve spolupráci s Celní správou a Českou inspekcí životního prostředí. Zachycené invazivní druhy rostlin či jejich části jsou likvidovány nebo vráceny do země odslání.

Dovozní kontrola v ČR – zadržené zásilky

Rok	Počet kontrolovaných zásilek	Počet kontrolovaných zásilek dřevěných obalů	Závady při dovozu	Závady obalového materiálu	Popis závad
2019	2296	252	16	16	vrtačky, vrtule, hádátka, dřevokazný hmyz, viry a bakterie v osivu
2018	1973	334	42	21	vrtačky, vrtule, hádátka, dřevokazný hmyz, bakterie napadající liliovité rostliny – (<i>Candidatus Liberibacter solanacearum</i>)
2017	1835	290	19	22	vrtačky, hádátka, dřevokazný hmyz
2016	2015	466	20	22	vrtačky, vrtule, hádátka včetně hádátka borovicového, viry
2015	2011	454	14	48	Rez <i>Gymnosporangium asiaticum</i> , termity (<i>Isoptera</i>), tesařci (<i>Cerambycidae</i>)